

Helena Dobrovoljc

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana

Jezik v e-poštnih sporočilih in vprašanja sodobne normativistike

Prispevek se posveča besedilnim, diskurzivnim in leksikalno-pravopisnim posebnostim v jeziku e-poštnih sporočil. Primerjalno s tradicionalnim, neelektronskim načinom sporazumevanja na daljavo so jezikoslovno razčlenjeni sestavni deli neformalnega in formalnega e-poštnega sporočila. Odprto je vprašanje o interakciji novomedijskega in knjižnega jezika z vidika sodobne normativistike.

UVOD

Namen prispevka ni le v oblikovanju razprave o besedilnih, diskurzivnih in slovničnih posebnostih besedil, ki jih tvorci posredujemo s pomočjo sredstev sodobne elektronike, temveč si bomo skušali odgovoriti na vprašanja, kako se je slovenščina prilagodila zahtevam novih medijev, kakšne so te prilagoditve glede na knjižni jezik v e-poštnih sporočilih in kakšen odnos naj ima do teh prilagoditev sodobna normativistika.

Razmišljanje o vsebini tega prispevka je spodbudilo najprej vprašanje, ali je smiselno umeščati jezik novih medijev v obstoječi sistem jezikovnih zvrsti, in takoj nato, ali je sploh mogoče govoriti o zvrstnosti novomedijskih¹ besedil. S socialnozvrstnega vidika je namreč v vseh novomedijskih besedilih mogoče uporabljati tudi zborni knjižni jezik, saj elektronski pisni prenosnik rabe knjižnega jezika ne omejuje. Pomembneje se zdi kontrastivno izpostaviti položaje javnega (formalnega) in zasebnega (neformalnega) e-sporazumevanja ter primerjati tvorčevo izbiro sporazumevalnih sredstev in načinov, torej načinov naslavljanja, izbora slovničnih, leksikalnih in zapisovalnih sredstev. Prispevek je tematsko omejen na elektronska sporočila, ki si jih izmenjujemo z elektronsko pošto.² Slednja so v primerjavi z drugimi besedilnimi sporočili v elektronskem mediju (npr. besedili v spletnih klepetalnicah in kratkimi besedilnimi sporočili – SMS-ji) še najmanj prostorsko in tehnološko omejena in zato najbolj podobna klasičnim, neelektronskim »dopisovalnim« načinom. Le tako je namreč mogoče izpostaviti zgolj kontrastivne prvine in jih jezikoslovno ovrednotiti.

PRILAGODLJIVOST JEZIKA NOVIM OKOLIŠČINAM: RAZLIČNE PERSPEKTIVE, PODOBNE UGOTOVITVE

Spremljanje jezikovnega razvoja skozi preteklo stoletje dokazuje, da se je slovenščina oblikovala v prožen jezik, ki se je sposoben prilagoditi spremenljivim okoliščinam sporazumevanja³ in oblikovati nove pojavne oblike. To se je izkazalo že v preteklosti, ko je jezik tako na izrazni kot na pomenski jezikovni ravni sprejel izzive tehnološkega razvoja: najprej ob iznajdbi tiska v 15. stoletju, nato pa v prvi polovici 20. stoletja ob izumu

¹ O novomedijskih besedilih gl. Strehovec (2006).

² V nadaljevanju uporabljam tudi skrajšane oblike (*e-pošta*; *e-poštna sporočila*), imenovane »e-tvorjenke«, ki se nanašajo na preneseni pomen pridevnika *elektronski*, tj. računalniški in internetni (Logar 2004: 122–123).

³ Vendar ne le sporazumevanja: potrošniška revolucija, ki se je razlikovala glede na potek industrializacije, je spodbudila oglaševalsko in tržno revolucijo. Vstop v svet tržnega gospodarstva je zahteval, da pritegnemo naslovnikovo pozornost z jezikovnimi sredstvi zlasti pri imenih tržnih in industrijskih izdelkov in z njimi povezanimi metodami oglaševalskega trženja. Med sredstvi, s katerimi želimo pritegniti pozornost potencialnih kupcev, so npr.: besedne igre z blizuzvočnicami in enakozvočnicami (*pašteta – Argeta*[®]; *Bučko z Lučko*[®]), vizualni in onomatopejski učinki besed (*pip + ssss – Pips*[®] – *popipsati*) ter prenovitve že ustaljenih zvez (*Zvestoba do roba*).

množičnih medijev (radia, filma, televizije). S pojavom računalnikov in razmahom interneta⁴ v devetdesetih letih 20. stoletja, torej ob tretji komunikacijski revoluciji, je začela slovenščina še bolj pospešeno razvijati oblike, prilagojene novim medijem in zahtevam elektronske pošte, spletnih klepetalnic in drugih internetnih storitev.

Tudi pri piscih novomedijskih besedil je prisotna želja, da bi pritegnili naslovnikovo zanimanje in nanj posredno vplivali, vendar pa drugačnost teh besedil izhaja največkrat iz želje po hitrem, neposrednem sporazumevanju, ki ga internet kot »elektronski, globalni in interaktivni medij« (Crystal 2001: 5) omogoča. Raziskovalci različnih področij so internet kot pojavnost označili za znanilca elektronske revolucije, za »eno najbolj izrednih stvaritev človeškega uma« (Naughton 1999) oziroma za sodobni družbeni fenomen. Prilagajanje jezika novim zahtevam in odkrivanje novih izraznih možnosti je proces, ki poteka uspešno tudi v slovenščini, naloga jezikoslovcev pa je, da opišejo in osvetlijo jezikovne posebnosti ter skušajo dognati, v katerih vidikih je novomedijski jezik⁵ tako zelo drugačen od jezika tradicionalnih medijev, da bi lahko rekli, da je internet spodbudil tudi izbruh jezikovne revolucije.

Jezik, ki ga uporabljamo v novih medijih in ki zvrstno ni enovit, je bil v slovenskem jezikoslovju proučevan že z različnih perspektiv. Prikazana je bila problematika obravnavanja jezikovne zvrstnosti v sodobnih medijih (Kranjc 2004); osvetljeni so bili vidiki, ki presojajo delež govornih prvin v spletnih klepetalnicah (Kranjc 2002); podrobneje so bile razčlenjene jezikovne posebnosti kratkih besedilnih sporočil (SMS) najstniške populacije v primerjavi z zgledi konverzijskega diskurza iz starejših slovenskih besedil (Orel 2004) in njihove diskurzivne značilnosti (Jarnovič 2007); s stališča besedotvorja je bil predstavljen nov, nesistemski besedotvorni postopek, v katerem nastanejo t. i. »e-tvorjenke«, podana pa je bila tudi ocena njihove stilne vrednosti (Logar 2004); pokazano je bilo, da tudi tvorci elektronskih besedil skrbijo za jezikovno pravilnost (Michelizza 2007) in da so novomedijska besedila »vir inovativne rabe jezika« (Strehovec 2006).

Skupni imenovalec večine razprav, ki se skoraj praviloma sklicujejo tudi na ugotovitve tujega jezikoslovja, je, da je jezik, uporabljen v novomedijskih besedilih, slogovno poln posebnosti, kot so kratkost sporočil, okrajšanost besed in besednih zvez ter povedi, izpustnost in neformalnost. To so lastnosti, ki jih je bilo v preteklosti mogoče opazovati pri »telegrafskemu jeziku« in drugih tehnologijah, ki omogočajo prenašanje jezikovnih sporočil na daljavo (Baron 2002: 3). Vendar pa je to ugotovitev mogoče podkrepiti le z jezikovno analizo ustreznih besedil. Šele tako je namreč mogoče ugotavljati njeno drugačnost, posebnost, inovativnost, revolucionarnost. Pri tem se bomo omejili (s stališča sporazumevanja) na najbolj pogostno in najstarejšo obliko: e-poštna sporočila, čeprav je veliko od naštetih posebnosti mogoče pripisati vsem vrstam e-sporočil.

MED KLASIČNIM IN ELEKTRONSKIM: PISMO IN E-POŠTNO SPOROČILO

Temeljno pri razčlenitvi jezika v e-poštnih sporočilih je, da je e-pošta internetna storitev, ki omogoča uporabo računalnika za izmenjavo sporočil v obliki različnih besedilnih zvrsti, najpogosteje pisem.⁶ Za e-poštna sporočila so tako kot za klasične oblike pisem značilne posebnosti sporočanja, ki jih narekuje že izbira te besedilne zvrsti kot stalne oblike sporočanja, posebej pa jih označuje še dinamika pisanja v elektronskem mediju. Te so:

- Tako pri klasičnih načinih kot pri e-pošti pogovor med pošiljateljem (tvorcem) in naslovnikom poteka časovno-prostorsko ločeno in zato tudi neodvisno, čeprav drug drugega ogovarjata neposredno.

⁴ Izraz internet uporabljam v pomenu »po svetu porazdeljen informacijski sistem, katerega temelj je telekomunikacijsko omrežje, ki temelji na TCP/IP in ki omogoča telekomunikacijske storitve, npr. elektronsko pošto, svetovni splet« (islovar: <http://www.islovar.org/>).

⁵ Po Crystalu (2001: 5) »mrežne govornice« (angl. *Netspeak*); gl tudi Kranjc (2004: 400).

⁶ Če gre za poslovno-uradovno sporočanje – dopisov. O poskusu normiranja dopisov podrobno M. Kalin Golob (2003).

- Pismo ali e-poštno sporočilo naslovimo navadno na posameznika, enega naslovnika (zasebno pismo), lahko pa jih je več (zlasti v pismih, namenjenih kolektivnemu branju: odprto pismo, javno objavljeno pismo, verižno⁷ ali krožno pismo). Z informacijskimi tehnologijami, ki omogočajo »recikliranje« besedil, pa so se možnosti za pošiljanje skokovito povečale, kar vpliva na število naslovnikov in prejemnikov e-poštnih sporočil.⁸
- Pisemska oblika sporočanja je stalna, o čemer pričajo že vnaprej določene zgradbene sestavine, npr. glava s podatki o naslovniku in pošiljatelju, datum, zadeva ali predmet, ogovor, telo ali jedro dopisa, pozdrav in podpis. Prisotnost posameznih sestavin v veliki meri variira glede na to, ali je pismo zasebno ali uradno. Pri pismih, poslanih po e-pošti, je večina sestavin zaradi zahtev e-poštnega programa določena samodejno, med njimi glava s podatki o naslovniku in pošiljatelju, lahko tudi podpis. Tvorcu besedila se ni treba odločati o izbiri pisemskega papirja ali obliki glave dopisa in se lahko toliko bolj pozorno posveti vsebini.
- Medtem ko je tradicionalno pismo navadno zapisano v bolj ali manj skrbno izbranem knjižnem jeziku, se v e-poštnih sporočilih tudi pri govorcih, ki so suvereni pri uporabi knjižne slovenščine, v knjižni jezik pogosto vpletajo prvine pogovornega jezika. Mogoče je trditi, da se poljubno izmenjujeta formalni in neformalni jezikovni slog.

STALNE SESTAVINE E-POŠTNIH SPOROČIL

Že pri klasičnih pismih je način oblikovanja sporočila precej ustaljen, pri e-pošti pa je s strogo obliko, ki je ni mogoče obiti, saj jo narekuje računalniški program za izmenjavo sporočil, še bolj formaliziran. To je najbolj razvidno iz pregleda stalnih sestavin e-poštnega sporočila, pri katerih pa se stalnost na ravni oblike zakrije s pestrostjo različno manifestiranih diskurzivnih in pravopisno-leksikalnih prvin.

GLAVA Z NASLOVNIKOVIM IN POŠILJATELJEVIM E-NASLOVOM

Medtem ko se pošiljatelj e-naslov izpiše v poštnem predalu naslovnika samodejno – za to poskrbijo nastavitve v programu za izmenjavo sporočil – je pri naslovniku več možnosti: naslovnik je lahko eden, lahko jih je več; oblikujemo lahko listo naslovnikov (distribucijsko listo), prek katere poskrbimo za skrito identiteto naslovnikov (npr. »Vsem zaposlenim« ipd.).⁹ Kopijo pošte lahko pošljemo v vednost hkrati različnim naslovnikom, lahko pa pošljemo tudi kopijo, ki je naslovnikovim očem skrita – ne ve niti, da je bila kopija narejena niti kdo so njeni prejemniki.

Medtem ko o teh univerzalnih lastnostih ne moremo povedati dosti več, kot so ugotovili že drugi jezikoslovci (Crystal 2001: 97), bi za slovenščino kazalo več pozornosti nameniti zapisovanju e-naslovov. Pri tem lahko pridemo do sledečih ugotovitev:

- Glede na to, da se je uporaba e-pošte razmahnila v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, je prvo pravilo, ki se dotika zapisa e-naslova, prinesel šele *Slovenski pravopis* 2001, kjer je v §

⁷ Primer besedila v verižnem pismu, poslanem po e-pošti: »Slika, ki jo moraš poslati naprej. Argentinski predsednik je ta mail zbrisal in čez 8 dni mu je umrl sin. Nek moški, ki je prejel ta mail, je sliko poslal prijateljem in zadel na loteriji. Alberto Martinez je naročil tajnici, naj kopira to sliko in jo pošlje dalje. Ker je pozabila na kopije, je čez nekaj časa izgubila službo, on pa je ostal brez družine. To pismo je čudežno. Ne pozabi ga poslati dalje vsaj 20 osebam v roku 13 dni in doživel-a boš presenečenje.« (Vir: e-poštni predal avtorice prispevka.)

⁸ V tem prispevku so izvzeti položaji, ko je e-poštno sporočilo mogoče posredovati tudi v sisteme spletnih klepetalnic in forumov (npr. SlovLit), kjer pa se spremeni naslovnik, kar povzroči spremembo iz zasebnega v javno. Medtem ko je pri zasebnih e-poštnih sporočilih bistveno mentalno okolje, na osnovi katerega tvorec oblikuje sporočila, je pri javnih klepetalnicah v ospredju družbeni dejavnik, kjer ne gre za rutinski pogovor, temveč za javni nastop, ki posledično vpliva na tvorčevo izbiro jezikovnih prvin. Tudi zato se udeleženci teh klepetov ali forumov skrivajo za psevdonime ali v anonimnost.

⁹ Z distribucijsko listo se lahko izognemo zadregam, na katere opozarja Crystal (2001: 96–97), npr. v nekaterih delovnih okoljih morajo uporabniki namesto abecedne razvrstitve liste naslovnikov uporabljati hierarhično. Crystal odsvetuje prepogosto pošiljanje sporočil z najvišjo prioriteto (nujno) in opozarja na poplavo nepotrebnih kopij osnovnega sporočila.

261 ob zgledu »france.kuhar@siol.net« povedano, da se pika »med posameznimi enotami naslova elektronske pošte« piše obojestransko stično.

- V e-naslovu sta vedno prisotna stična pika in znak @, ki pomeni 'pri' (angl. *at*), za katerega se je splošno uveljavilo sprva žargonsko poimenovanje *afna*.¹⁰ Slednji loči uporabnikov del e-naslova od domenskega. Včasih je v zapisu uporabljen tudi vezaj (hd@zrc-sazu.si). Glede stičnosti pike kot tudi znaka @ v rabi ni težav, saj kakor koli drugače zapisan e-naslov računalniški program zavrne kot neustrezen. V zadnjem času pogosto srečujemo še drugačen način zapisovanja e-naslova, zlasti če je »stik« zapisan na spletnih straneh, v katerem je znak @ nadomeščen z (at), npr. »[gp.ip\(at\)ip-rs.si](mailto:gp.ip(at)ip-rs.si)«, s čimer se želimo izogniti nabiralcem e-naslovov za e-marketing.

- S pravopisnega vidika je pomembno tudi to, da e-naslov ne sme vsebovati šumevcev, zato jih zapisujemo s sičniki.¹¹

- Več neenotnosti (ki sicer ni relevantna in zato ni zahtevana) je pri rabi velikih in malih črk. E-naslovi so praviloma sestavljeni iz imena in priimka, znaku @ pa sledi domena,¹² katere zadnja sestavina je »besedotvorni simbol s piko« (Logar 2004: 126) oziroma kratica države,¹³ iz katere prihaja ponudnik oziroma podjetje. Sestavine naslova pišemo navadno z malo začetnico, čeprav so lastna imena – v prvem delu navadno osebna (*Mojca, Jure, Kuhar*), v drugem pa pogosto stvarna (npr. imena podjetij – *Email.si*, tudi blagovnih znamk), povezana s t. i. nacionalnimi domenami (.si = *Slovenija*), ki so oznake za države, torej posredno zemljepisna imena. V nasprotju z lastnimi in stvarnimi imeni končne simbole s piko tudi v položajih, ko se ne nahajajo v e-naslovih, pišemo z malo začetnico. Glede na to, da prevladuje zapis z malimi črkami,¹⁴ bi bilo smiselno, da bi ga kot takega standardizirali tudi naslednji normativni priročniki.

ZADEVA

Ko dobimo v e-poštni predal novo sporočilo, je poleg podatka o pošiljatelju bistvena tudi kratka informacija o vsebini, ki je zapisana v »zadevi«. Zadevi pri e-pošti je treba nameniti več pozornosti iz dveh razlogov: prvi je diskurzivne narave, saj je prav od zapisa v zadevi največkrat odvisno, kdaj bo sporočilo prebrano oziroma kdaj bo »doseglo« naslovnika; drugi razlog pa je tehnične narave. Ko se je uporaba e-pošte za tržne namene stopnjevala do neobvladljivosti, so bili skrbniki poštnih strežnikov prisiljeni natanko analizirati jezikovno zgradbo e-sporočila (tudi zadeve) ter na podlagi ugotovljenega izdelati filtre (= čistilnike), ki s pomočjo različnih parametrov prepoznajo nezaželeno sporočila in jih ne spustijo v naslovnikov e-poštni predal.¹⁵ Ureditev e-poštnega predala naslovniku pomaga, da se med

¹⁰ V polemiki ob osnutku dokumenta z naslovom »Slovenski izrazi za <@> in <#> v informacijski tehnologiji« (november 2003), v katerem je Janez Dular zaradi pogovorne in slengovske motiviranosti izrazov *afna* in *lojtra* predlagal zamenjavo z izrazoma *ajka* in *višaj*, je verjetno najboljše upoštevati mnenje skupine ŠUSS, ki je predlagala uporabo in normiranje obeh različic, rešitev pa prepustiti jezikovnemu razvoju. Danes, več kot štiri leta po tem predlogu, pregled sočasne rabe po besedilnih korpusih Nova beseda (bos.zrc-sazu.si) in FIDA Plus (www.fidaplus.si) ter spletnih besedil (s pomočjo iskalnika Google) izkazuje, da se je v splošni rabi uveljavil izraz *afna*.

¹¹ Prav tako kot v naslovih spletnih strani oziroma v imenih domen in poddomen ipd. Pri rekonstrukciji prihaja včasih do pomot, npr. ob naslovu »jaka.zupancic@siol.net«, sklepamo, da je lastnikov priimek *Župančič*, čeprav je *Zupančič*.

¹² Lahko je ob domeni (npr. *uni-lj.si*) tudi poddomena ali iz domenskega imena tvorjeno izpeljano ime gostitelja, npr. e-poštnega strežnika (*ff.uni-lj.si*).

¹³ Poleg oznake države (*Slovenija* = *.si*, *United Kingdom* = *.uk*, *Sierra Leone* = *.sl*) so se prvotno pri ameriških ponudnikih lahko pojavljale tudi kratice *.com*, *.org*, *.net*, *.info* idr., ki so danes v rabi ne glede na državno pripadnost.

¹⁴ Med 85 naslovi, ki se nahajajo v adresarju mojega e-poštnega predala, je komaj 17 takih, pri katerih je v imenu in/ali priimku uporabljena velika začetnica, in to nikoli pri tistih uporabniških imenih, kjer ne gre za »prepoznavno« ime in priimek, npr. namesto »Helena.Dobrovoljc@zrc-sazu.si« proti »hd@zrc-sazu.si«, ali: »pikijakop@hotmail.com«, »meta_carica@hotmail.com«, »kleopatratretja@yahoo.com«.

¹⁵ Na spletni strani <http://www.subscribermail.com/> je zapisanih 100 značilnih besed, ki se pojavljajo v zadevah angleškega »spama«. Med njimi npr.: *100% free, 50% off, act now, amazing, buy, call now, cash bonus*.

prispelimi sporočili lažje orientira. Iz zapisa zadeve se na prvi pogled vidi, če je prejeta e-poštno sporočilo:

- odgovor na prej poslano sporočilo;¹⁶
- sporočilo, ki je posredovano oz. preposlano, saj pošiljatelj (ki je bil v prvotnem »pogovoru« prvi naslovník tega sporočila) sporočilo le komentira ali pa nespremenjenega pošilja dalje, sicer pa je njegov tvorec nekdo tretji;¹⁷
- sporočilo, ki ga prejmemo kot množični naslovník.¹⁸

Vsa sporočila seveda niso tako označena. V mojem e-poštnem predalu se dnevno ustavi povprečno dvajset e-sporočil bodisi neformalnega (zasebnega) značaja, dobljenih od članov družine, sorodnikov, prijateljev in znancev, bodisi formalnega (uradnega) značaja, torej povezanih z delovanjem v okviru stroke oziroma institucije. Značaj sporočila je pogosto mogoče razbrati že iz zadeve.

Preglednica 1: *Petnajst najpogosteje uporabljenih besed v »zadevi« e-poštnih sporočil enega uporabnika, razvrščenih glede na neformalni in formalni značaj.*¹⁹

Neformalna e-poštna sporočila	Formalna e-poštna sporočila
<i>Vprasanje</i>	<i>Pogodba</i>
<i>pozdrav</i>	<i>Zapisnik</i>
<i>Voscilo</i>	<i>Vabilo</i>
<i>Hvala</i>	<i>Sestanek</i>
<i>:)</i>	<i>Razpis (za ...)</i>
<i>pisemce</i>	<i>Obvestilo</i>
<i>Zivjo</i>	<i>Porocilo</i>
<i>??</i>	<i>LK (Lingvistični krožek)</i>
<i>hoj</i>	<i>Besedilo (...)</i>
<i>cestitke</i>	<i>nove besede</i>
<i>Hmm</i>	<i>cistopis</i>
<i>Fotke</i>	<i>Dopust</i>
<i>Vec stvari</i>	<i>Vprasanje</i>
<i>kar tako</i>	<i>Nujno</i>
<i>Nujno</i>	<i>Pravilnik (o ...)</i>

Iz preglednice, ki prikazuje najpogosteje rabljene »zadeve« pri zasebni in formalni pošti, je razvidno, da uporabnik, ki piše zasebno e-poštno sporočilo, v zadevo pogosteje vpiše tudi stilno zaznamovane besede, slengovske in druge neknjižne besede (*hoj*, *Fotke*) ter manjšalnice (*pisemce*), slogovno opazne pa so pravzaprav vse, ki izražajo razpoloženje, naj bo začudenje, veselje (☺), dvom (*hmmm*) idr. Ločila so v teh primerih rabljena neskladensko, pogosto podvojena (??) in sestavljajo »razpoloženske simbole« (Orel 2004: 419), npr. smeški ☺ :) :-) ali pomežiki ;-):).

Medtem ko je zadeva formalnega e-sporočila največkrat eksplicitna, saj napove vsebino navadno s samostalniško frazo, ki včasih eksplicitno označuje tudi stalno obliko poslanega besedila, kot npr. *pogodba*, *zapisnik*, *vabilo*, *obvestilo*, je to pri neformalnih e-sporočilih redkeje. Podobno je s pozdravi: sporočila pogosto pošiljamo kot pozdrave, v zadevi pa pošiljatelj pogosto zapiše kar pozdravni medmet, ki je hkrati izjava, s katero pošiljatelj

¹⁶ Pred zadevo je okrajšava *Odg*: ali *Re*: (angl. *reply*). Seveda ni nujno, da tisti, ki odgovarja na e-poštno sporočilo, vedno uporabi funkcijo »Odgovori«, ki pred zadevo izpiše *Odg* ali *Re*. Nič mu ne preprečuje, da odgovori s sporočilom, ki ga označuje nova zadeva.

¹⁷ Pošiljatelj, ki je bil v prvotnem »pogovoru« prvi naslovník tega sporočila, ga le komentira ali pa nespremenjenega pošilja dalje, sicer pa je njegov tvorec nekdo tretji – pred zadevo je okrajšava *Fw*; *Fwd* (angl. *forward*).

¹⁸ Sem nas pripelje vpis na liste različnih diskusijskih skupin in forumov ali pa evidenca v seznamu administratorske skupine, ki deluje kot javna oglasna deska. Pred zadevo je dogovorjena oznaka te skupine v (oglatem) oklepaju. Npr. oznaka [SlovLit] pred zadevo označuje, da je bilo sporočilo poslano v okviru javne diskusijske skupine ali foruma »Slovenska literarna veda«, v katerega je naslovník vpisan.

¹⁹ Vir podatkov za dotično preglednico in vse nadaljnje je kar avtoričin uradni in zasebni e-poštni predal. Pregledanih je bilo več kot 4000 e-sporočil, obdelanih – izločeni so bili odgovori, označeni z *Re* ali *Odg*, in pa posredovana sporočila (*Fwd*) – pa je bilo 500 e-sporočil. Tu so upoštevane le tista, ki se pojavljajo več kot dvakrat.

dejansko nagovori naslovnika (*živjo, hoj*). Pojav se stopnjuje do rabe simbolov in znakov: ?? v zadevi napoveduje vprašanje, ☺ pa šaljivo vsebino, vendar sta obe zadevi v tem primeru bolj dvoumni, kot če bi vsebino sporočil napovedali z zadevama *vprašanje* in *za smeh*.

Če se ozremo tudi na zapise, ki jih ni v zgornji preglednici, lahko ugotovimo, da se pri neformalnih e-sporočilih v zadevi pogosteje pojavljajo skladijsko bolj zapletene zgradbe (redkeje zveze z levim prilastkom kot z desnim). Za prikaz sta izbrani *Vabilo* in *Obvestilo*, ki bi ju v neformalnem e-sporočilu lahko napovedali tudi manj suhoparno, drugače, npr.: *Vabim ... te, Pridi, Prireditev, Jutri ...* in podobno.

Preglednica 2: Zadeve, ki v formalnem e-poštnem sporočilu napovedujejo obvestilo in vabilo.²⁰

Vabilo	Obvestilo
<i>Vabilo na predavanje</i>	<i>Obvestilo gradbene pisarne</i>
<i>vabilo</i>	<i>obvestilo</i>
<i>Vabilo na razstavo</i>	<i>Nujno obvestilo</i>
<i>vabilo na sejo kolegija</i>	<i>obvestilo za vse</i>
<i>Vabilo na prireditev</i>	<i>O B V E S T I L O</i>
<i>Vabilo k sodelovanju</i>	<i>obvestila</i>
<i>Vabilo na Generacije znanosti</i>	<i>OBVESTILO</i>
<i>Vabilo na simpozij</i>	<i>NUJNO OBVESTILO!</i>
<i>Vabilo na etnokoreoloski predavanji</i>	<i>obvestilo sindikata</i>
<i>Vabilo na zagovor doktorske disertacije</i>	<i>Obvestilo RC 2007-02-26-01</i>
<i>Vabilo na nastopno predavanje</i>	<i>NUJNO obvestilo</i>
<i>Vabilo na NOVOLETNI SPREJEM</i>	<i>Dopolnitev obvestila gradbene pisarne</i>
<i>Vabilo in pristopnica za SD18</i>	<i>direktorjevo obvestilo</i>

Po drugi strani pa tvorec zasebnega e-sporočila ni obremenjen z upoštevanjem predpisane knjižne norme in uporablja več zvrstno različnih sopomenskih izraznih možnosti. Zadevi, ki sta se znašli visoko na pogostnostni lestvici e-poštnih sporočil mojega e-predala, sta *Vprašanje* in *?*. Vendar so moji dopisovalci za napoved vprašanja uporabili tudi mnoge druge načine (podobno je s sporočili, ki bi ju lahko označili z *nujno* in *zaupno*), kar prikazuje spodnja preglednica.

Preglednica 3: Zadeve, ki v neformalnem e-poštnem sporočilu napovedujejo vprašanje, zaupnost in pomembnost sporočila.

Vprašanje	'zaupno'	Nujno
??	<i>Samo zate!!!</i>	<i>Nujno</i>
<i>Vprašanje</i>	<i>FYEO</i>	<i>Zoom in hitro</i>
<i>FAQ</i>	<i>fyeo</i>	<i>Nujno prebrat! :)</i>
<i>Q</i>	<i>4ye</i>	<i>Check ASAP</i>
<i>?</i>	<i>FYEO :)</i>	<i>Pomembno !</i>
<i>faq</i>	<i>Fyeo text</i>	<i>Urgentno ...</i>
	<i>Fyeo-slika G3 v Ljubljani!!!!</i>	<i>zelo aktualno</i>

Zadeva pri e-poštnem sporočilu ima lahko še eno posebnost. Že Crystal (2001: 99) opozarja, da je glava navadno ločena od vsebine oziroma telesa besedila, vendar pa se zgodi, da ni vedno tudi funkcionalno ločena. To potrjuje tudi pregledan korpus gradiva, zlasti pri osebnih e-sporočilih, kjer je v zadevi pri teh primerih zapisa začetek nedokončane povedi (a) ali pridevnik kot del ogovora (b), pri formalnih e-sporočilih pa se tovrstno zapisovanje uporablja le izjemoma (c):

a) *če ...*

... obsežne priponke nisi mogla odpreti: ni bil virus, ampak samo videoklip izpred let.

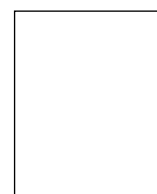
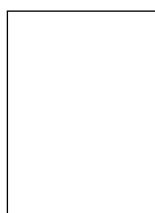
b) *draga ...*
... X, slišal sem že, da si stopila nazaj, nisem pa si mislil, da gre za tako korenito odločitev.

c) *Vabilo ...*
... na predavanje »Škotske pravljичne balade« je priloženo. Vljudno vabljeni!

TELO BESEDILA Z OGOVOROM IN KONČNIM POZDRAVOM²¹

Telo besedila se začne z neobveznim ogovorom in konča s pozdravom. *Ogovori* so redkeje uporabljeni zlasti pri osebnih e-poštnih sporočilih, pogosto pa se pojavljajo že v zadevi kot *zdravo, živjo, hoj* ipd.

Slika 1: *Prisotnost ogovora pri formalnih in neformalnih e-poštnih sporočilih.*

Ogovor	-	+
Neformalna e-poštna sporočila	167	163
Formalna e-poštna sporočila	14	142

Med ogovori je v pozdrav pogosto vključeno ime naslovnika (A), kar sporočilo personalizira. Pri e-poštnih sporočilih neformalnega značaja pa ogovori, ki ne vključujejo identifikacije v obliki osebnega imena, implicitno izkazujejo visoko stopnjo intimnosti (*ej, oj, ojla* ipd.).

Preglednica 4: *Primerjava ogovorov v neformalnih in formalnih e-poštnih sporočilih.*²²

Neformalna e-poštna sporočila		Formalna e-poštna sporočila
<i>draga A</i>	<i>živ</i>	<i>spoštovana (gospa (A))</i>
<i>A</i>	<i>dober večer, A</i>	<i>spoštovani (A)</i>
<i>živjo (A)</i>	<i>dobro jutro</i>	<i>spoštovana (A)</i>
<i>hojla</i>	<i>ej</i>	<i>pozdravljeni (A)</i>
<i>pozdravljena, (A)</i>	<i>haj</i>	<i>dragi (A/gospod A)</i>
<i>čao, A</i>	<i>hej, A</i>	<i>pozdravljena, A</i>
<i>hello</i>	<i>oj</i>	<i>dober dan</i>
<i>hoj</i>	<i>ojla</i>	<i>lepo pozdravljeni</i>
<i>ahoj</i>	<i>pozdravček</i>	
<i>halo</i>	<i>zdravo, A</i>	

Iz zgornjega grafikona in preglednice je razvidno, da so ogovori v neformalnih e-poštnih sporočilih precej bolj pestri in raznoliki. V preglednici niso bili upoštevani tisti ogovori, ki se – tudi če so enakopisni – nanašajo na množičnega naslovnika. Ker v teh primerih personalizacija ni mogoča, uporabi pošiljatelj navadno kak drug način, s katerim se izogne šablonski brezosebnosti (*spoštovani, pozdravljeni*), npr.: ločeno ogovarjanje ženskih in moških naslovnikov (*spoštovane in spoštovani*), eksplicitna določitev kroga ciljnih

²¹ Vir podatkov za začetne in končne pozdrave je avtoričin uradni in zasebni e-poštni predal. Pregledanih je bilo več kot 600 e-sporočil.

²² V oklepaju so navedene sestavine ogovora, največkrat identifikacija naslovnika (A), ki ni vedno uporabljena. S krepkim tiskom so označeni ogovori s pogostnostjo nad 10. Pregledanih je bilo ca 600 e-poštnih sporočil.

naslovnikov (*spoštovani udeleženci simpozija, spoštovani uporabniki aplikacije, spoštovani kolegi*).

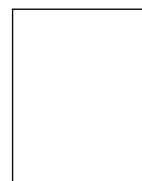
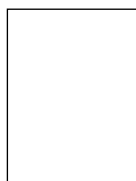
Med personalizirane ogovore posebne vrste umeščamo tiste, ki so tvorjeni avtomatsko in jih prejmemo, ko dobimo e-poštno sporočilo avtomatskega odzivnika, ki navadno potrjuje našo prijavo v večji sistem, npr.:

- a) spletni Telefonski imenik Slovenije: Pozdravljeni hd@zrc-sazu.si
- b) Gmailov e-poštni sistem: Čestitamo vam za novi Gmailov račun, helena.dobrovoljc@gmail.com
- c) spletišče DSvet: Helena, hvala, da ste se registrirali na spletišču ...
- č) spletna trgovina www.cangura.com: Spoštovani/a Helena Dobrovoljc!
- d) www.bolha.com: Helena, hvala da ste se pridružili uporabnikom oglasnega sistema Bolha.com.

KONČNI POZDRAV

Besedilo sporočila zaključimo s *končnim pozdravom*. Po pregledu približno 600 e-poštnih sporočil je bilo ugotovljeno, da je končni pozdrav pri formalni pošti praviloma vedno prisoten, pri neformalnih sporočilih pa izostane le v štirih petinah sporočil. Uporabljen je torej pogosteje kot začetni govor.

Slika 2: Prisotnost končnega pozdrava pri formalnih in neformalnih e-poštnih sporočilih.

Končni pozdrav	-	+
Neformalna e-poštna sporočila	59	242
Formalna e-poštna sporočila	2	131

Raznolikost končnih pozdravov je še večja kot pri govorih, čeprav se je pri neformalni pošti povečalo število »unikatnih«, tj. le enkrat uporabljenih pozdravov. Končni pozdravi pri formalnih e-poštnih sporočilih so precej šablonski. Kljub temu pa je v obeh vrstah sporočil najpogosteje uporabljen *lep pozdrav*, bodisi v polni obliki bodisi kot kratica (*lp* ali *LP*), ki kot nezaznamovani brezosebni komunikacijski obrazec od tvorca zahteva najmanj napora, saj se z njim izogne odločitvam o tikanju ali vikanju naslovnika oziroma o odnosu do naslovnika nasploh.

Preglednica 4: Primerjava končnih pozdravov v neformalnih in formalnih e-poštnih sporočilih.²³

Neformalna e-poštna sporočila		Formalna e-poštna sporočila
<i>LP</i>	<i>lupčka</i>	<i>lep pozdrav</i>
<i>lep pozdrav</i>	<i>oglasl se</i>	<i>lepo Vas pozdravlja B</i>
<i>lepo se imej</i>	<i>bodi bp</i>	<i>LP</i>

²³ V oklepaju so navedene sestavine končnega pozdrava, največkrat identifikacija naslovnika, ki ni vedno uporabljena. S krepkim tiskom so označeni pozdravi s pogostnostjo nad 10. Pregledanih je bilo ca 600 e-poštnih sporočil.

pozdrav	<i>cmok</i>	<i>... Vas lepo pozdravljam</i>
<i>drži se</i>	<i>dobro se drži</i>	<i>s spoštovanjem</i>
<i>lep dan</i>	<i>hug</i>	<i>lepo Vas pozdravljam</i>
<i>lepo (mi) bodi</i>	<i>hvala ti</i>	<i>prisrčen pozdrav, B</i>
<i>lepo te pozdravljam</i>	<i>lep vikend</i>	<i>prijazen pozdrav</i>
<i>uživaj</i>	<i>mej se</i>	<i>... Vam želim lep dan</i>
<i>dijo</i>	<i>najlepša hvala</i>	<i>lepo pozdravljeni</i>
<i>floriraj</i>	<i>ol'd best!</i>	<i>nasvidenje</i>
<i>pozdravček!</i>	<i>pa pa</i>	<i>prav lep pozdrav</i>
<i>srečno</i>	<i>piši mi</i>	<i>s pozdravi</i>
<i>hajd</i>	<i>plp</i>	
<i>lahko noč</i>	<i>prisrčne pozdrave</i>	
<i>vse dobro</i>	<i>se vidva</i>	
<i>čao</i>	<i>sončen pozdrav</i>	
<i>hvala</i>	<i>še enkrat hvala</i>	
<i>lep pozdravček</i>	<i>vse lepo</i>	

Pri nekaterih e-sporočilih končnemu pozdravu sledi elektronska vizitka (a), ki jo program za e-poštne storitve samodejno pripiše poslanemu sporočilu (seveda, če mu to določimo v nastavitvah). Tak samodejni podpis navadno vsebuje ime in priimek pošiljatelja, če je pošta uradna, pa tudi strokovni naziv in ime inštitucije, naslov, telefon ... ponekod tudi reklamni slogan podjetja (b) ali pa osebno sporočilo (c), navedek, zanimivo misel (č), kar sicer pogosteje srečujemo pri sporočilih, objavljenih v spletnih elektronskih forumih:

a) *Mojca Novak*
poslovna sekretarka
Društvo Beseda
Pregljeva ulica 12
1000 Ljubljana
Tel: 051 345 988
E-pošta: mojca@beseda.si

b) *Končno tudi v slovenskem jeziku – revija NATIONAL GEOGRAPHIC, NAROČITE SE:*
www.nationalgeographic.si
NAUČITE SE TUJIH JEZIKOV SAMI! www.pons.si

c) *UPOŠTEVAJTE, DA NISEM NA E-ZVEZI VSAK DAN.*

č) *"Edina dilema, kadar nič ne delaš, je, da ne veš, kdaj si gotov."*

Pogosto se e-poštnih sporočil drži tudi podatek o tem, da sporočilo ne prinaša virusov (d), zadnje čase pa tudi, da je pošta osebno sporočilo, namenjeno naslovniku, zato pošiljatelj ne želi, da se njegova kopija pošilja dalje (e):

d) *This message was checked by NOD32 Antivirus System. <http://www.nod32.com>*

e) *© Copyright Ana Novak, Ljubljana, si v nadaljevanju pridržuje vse pravice. Ana Novak je lastnica tega elektronskega sporočila skupaj z morebitnimi priponkami (v nadaljevanju: dokument). Dokument je poslovna skrivnost zaupne narave in je namenjen samo navedenemu naslovniku/naslovnikom. Če ste pomotoma prejeli ta dokument, vas prosimo, da o tem takoj obvestite pošiljatelja in mu dokument vrnete ter ga uničite. Prepovedana je vsaka nepooblaščen uporaba, razkritje, objava, kopiranje ali razširjanje tega dokumenta, njegovega dela ali vsebine. Ana Novak ni odgovorna za spremenjen, preurejen ali ponarejen dokument.*

JEDRO SPOROČILA

Besedilo, ki sledi ogovoru, je bistvo sporazumevalnega dogodka in ga imenujemo *jedro sporočila*. Vsebinsko ga je težko definirati, z besedilnega stališča pa je pomembno, da ni predolgo²⁴ in da je smiselno členjeno. Z e-poštnimi sporočili se odvija dvogovor med tvorcem in naslovnikom, ki je nesočasen, kljub temu pa zanj veljajo temeljna načela dialoškega sporazumevanja. E-pošta omogoča preseganje ovir, ki jih povzroča nesočasno virtualno druženje, in sicer tako, da prejemniku e-sporočila omogoči, da v odgovoru nanj samodejno vključi celotno tvorčevo sporočilo,²⁵ ki ga lahko zdaj kot tvorec odgovora poljubno spreminja in po delih vključuje v svoj odgovor (a) ali pa ga lahko pusti nespremenjenega (b):

a) :) *naslov je pravi kot kaze... lepo te je spet 'slisat' po dolgem casu!*

| *Kako si kaj?*

**dobro, vse v redu na tej strani atlantika. :)*

| *Ko sva bila zadnjič v stiku, se ti je rodil sin in bilo je malo po 11. 9.*

**sanko ne, pac pa hcerka. samo puncke se rojevajo nasi etiopsko-slovenski navezi! :) na poti je ze cetrt!*

b) *On 21 Jan 2005 at 11:00, A wrote:*

> Se da v pošto naštimat tako, da se ti ravnokar prispeli mail sam pojavi v new mail folderju in ti ni treba nenehno > preverjati, če se je kaj nabralo na strežniku? Zdaj sem tako ali tako ves čas online.

Lahko :)

Greš v meni "Tools -> Internet Options ...", nadaljuješ kot kaže priložena slika in v polje vpišeš naj ti npr. vsake 15 min pokaže novo pošto. Lp, B

Večina uporabnikov e-pošte ne izkorišča te možnosti, čeprav bi se tako mnogokrat izognili nesporazumom, ki nastanejo zaradi časovne distance pri sporazumevanju.

JEZIKOVNE POSEBNOSTI E-POŠTNIH SPOROČIL

Raziskovalci jezika e-sporočil ugotavljajo, da je razlog za številne pravopisne in slovnične napake predvsem sproščenost tvorca novomedijskih sporočil vseh vrst, ki je posledica neformalnosti elektronskih medijev. Po drugi strani pa so številna, zlasti neformalna e-poštna sporočila prvopisi, kar pomeni, da so odposlana, ne da bi jih njihov pisec še enkrat prebral in korigiral.

- *Popolbdne smo doma Čao*
- *Draga Ana, mi lahko tole barvno sprnatas? Rabim za vrtec, mi imamo samo cb printer. Hvala, Andrej.*
- *Živjo, a gresta vidve danes na okorglo mizo v CD? Se vama lahko pridružim? Lp, A*

Medtem ko jezik formalnih e-poštних sporočil večinoma sledi predpisani normi knjižnega jezika, je za neformalna sporočila značilno mešanje prvin pogovornega in knjižnega jezika na vseh jezikovnih ravneh, ki se stopnjuje do meje neberljivosti:

- *Jou, + se ne da registrirat v domeni, samo -, še vedno razmišljam če je varijanta da se nardi quick sell page Kr vse belo sam logo pa izdelki!? -- Pa še neki mi povej, face book baje nardi \$8mio, misliš da bi se dalo kak kos tam vzet kot provider apps-ov?*

Vsak tvorec ob sporazumevanju z različnimi naslovniki izbere svoj slog sporočanja. Kljub veliki stopnji individualizacije tega jezika, katerega individualnost se stopnjuje z uporabo skorajda vsakemu uporabniku lastnimi prvinami neknjižnega jezika, pa ima jezik e-poštних

²⁴ V skladu s spletnim bontonom velja načelo, da so e-pisma kratka in jedrnata, vrstice naj ne bodo daljše od 65 ali 70 znakov. (<http://www.studentski-servis.com/Kariera/Aktualno/Spletni-bonton>)

²⁵ Prvotno sporočilo e-poštni program tehnično loči tako, da ga označi z lomljenimi oklepaji ali pokončnicami in drugo vrsto ali barvo pisave.

sporočil tudi povezovalne lastnosti. Na ravni *glasovja* je na primer najbolj očiten samoglasniški upad oz. redukcija kratko naglašениh samoglasnikov:

- *Hojla, kako kaj? Jaz nameravam it jutr smucat, verjetno na Krvavc, ker za Nasfeld ni nobenega hudega interesa. ce mas kako zeljo se mi oglas. Sam se dons pol mam pa pocitnice. LP ana*

Deloma se izkazuje tudi vpliv narečnih glasovnih posebnosti (*vejš, črez, fredī, nje, tjeb, mjen*):

- *Vejš da Ti bom naredu; najbolje je takole: Ti napiši črez vikend, jaz pa v ponedeljek ali torek pridem podpisat. Na hitr ne morem prebrat takega špeha. Bo fredī? Poslal bi Ti še tretjo knjigo v pregled. Sej žihr, a nje? ...*
- *če maš kaj cajta, se oglas; jes sm pr tjeb u firm že biu, ti pa pr mjen še nje ... je jasn, da nimš velik cajta, ampak tud jes ga nimm, lp, floriraj, jure*

Na *oblikoslovni* ravnini so značilne zlasti tiste posebnosti, ki so posledica tudi siceršnjega razvoja jezika (*bojo*), glasovnih posebnosti oziroma redukcije (*fotku*), pa tudi vdora pokrajinskih pogovornih prvin, npr. maskulinizacija nevter (*pedale, je bil sonce*):

- *Evo nekaj slik, tiste ko sem pa fotku, kape pa majce ko so ble že nove pa zdle ne najdem, Sej to bi pofotku ko bojo na novo sprintane! Vsaj moško pa žensko varjanto in nekaj barvnih kombinacij, al pa fotke kr po templateju nardim. Pisal sem mu tako da ko dobim odgovor ti sporočim. Lp, Andrej*
- *Hojla! A ves da sem ze en teden lastnica Elanovega kolesa. Prejšnji vikend sem kolesarla po koprskih brdih in je bilo celo bolj naporno kot sem pricakovala. Drgac sem kr zadovoljna z biciklom, samo menjalnik bo treba se malo nastelat. Sem dala tud spd pedale namontirat in sem ze 2-krat kar dobr padla. Za to se nisem cist zihr, ce je bilo v redu. Pa saj se bom navadila. LP Ana*
- *V nedeljo sem tud šel in do enih je bil sonce.*

Skladenjska zgradba je preprosta, brez zapletenih povedi, veliko je kratkih stavkov, ki so povezani v poved brez veznikov (brezvezje). Raba ločil pogosto ne zaznamuje stavčnofonetičnih lastnosti (vprašaj, vejica), kar vpliva na slabšo razumljivost povedanega, napake pa se pojavljajo tudi pri rabi predlogov. Izrazita so zlasti retorična vprašanja, mnogokrat uporabljena kot vljudnostna mašila. Dvogovornost je razlog za pretežno uporabo sedanjega glagolskega časa.

- *Ojla kva je zdaj? A nam je nasul snega se za ene dva mesca za smucat. Ampak menda ta vikend spet ne bo kaj prida (!!!) naslednji pa res mora bit ... drugac se bo men ze zmesal od nesmucanja. Upam da si se pozdravila, pa lep pozdrav. Ana*
- *Hvala za pripravljenost . Vlogo ti bo poslala Mojca sama, ... ce se bo seveda strinjala z mojim predlogom. Morda pa bo menila, da spisu nic ne manjka ... da jaz samo tezim ... Za pomoc sem te prosil v naprej, ker naslednje dni ne bom imel veliko casa ... Lep pozdrav, Andrej*
- *Draga Ana, po 14 dneh se vracam med zaskrbljene ..., odklop mi je dobro del, tako da bom prenesla, kar me caka. Namigi so razlicni ... Kako ti gre. Nazaj bom 8.7. Kdaj gres na dopust? Lep pozdrav s cudovite Kalabrije. B.*

Besedje e-poštnih sporočil je knjižno in pogovorno. Pogovorni jezik prinaša slengovske (*ojla, carski, mega, evo*) in žargonske (*templejt, celc, spd pedale*) besede, novodobne izposojenke, prevzete polcitatno zlasti iz angleščine (*foto sesion* = angl. *photo session*, *triki* = angl. *trick*, *komp* = angl. *computer*), pa tudi hrvaščine (*nije, baš*). Od stopnje neformalnosti je odvisno, koliko je iz nemščine prevzetih neknjižnih pogovornih besed (*žihr, cajt, komot, špura*):

- *Apartma? Hmm. Mogoče bi blo, čeprav nije baš ... Fotke so mal triki pa štedilnik je carski :) L, Jure*

- *Hojla Ana, a poznas koga, ki bi bil moja prijateljico iz Srbije pripravljen individualno ucit nase jezika? Gospa je ze kar en cajt v Slo in bere komot, verbalna komunikacija pa ji dela frke. LP Andrej*
- *Takele mejle dobivam lejtlj ...*
- *Evo mal fotk iz Soriške planine. V nedeljo sem tud šel in do enih je bil sonce. Drugač je pa Soriška zakon za po celcu. Tud Nasfeld se skrije. Ljudi pa zelo malo. Povsod kar vidiš špur so to moje sledi, čist zares. Nasploh je blo ta dva dni mega.*

V e-poštnih sporočilih se pogosto zgodi, da se v istem besedilu za isto predmetnost izmenoma pojavljajo pogovorni in knjižni izrazi (*slike – fotke, ali – a, bicikel – kolo*).

Iz prikazanih zgledov je razvidno, da so oblikoslovne in skladenske posebnosti jezika e-poštnih sporočil bolj prikrite, izstopajo pa fonetično ali citatno zapisane besede in *pravopisne* posebnosti, med slednjimi zlasti posebne funkcije pri rabi velikih črk. Nekateri tvorci namreč dosledno izenačujejo malo in veliko začetnico, kar deluje lahko kot stilna različica pisanja (o tem že SP 2001, § 160):

- *... ajd golobček čez podnart, kokrico, šenčur, brnik, mengeš tja do kamnika, lp, andrej*
- *lepo lepo prosim, ce lahko naredis cimprej, ker mam zdaj samo jaz nalozen risarski program in se morava menjavat na kompu. hvala t@nj@*

Medtem ko raba samih malih črk nima posebnega pomena, pa rabo samih velikih črk netiketa ali spletni bonton²⁶ odsvetuje, saj je uporabljena takrat, kadar želimo povzdigniti svoj glas oziroma zakričati. Same velike črke pa so tudi povsem nezaznamovane, kadar jih uporabljamo v krajšavah, ki jih tvorci novomedijskih besedil vseh tipov zlasti zaradi gospodarjenja s prostorom, pa tudi zaradi želje po večji opaznosti, pogosto uporabljajo. Poleg črkovnih znamenj uporabljajo številke, pri čemer izkoriščajo glasovno podobo števk, ki skupaj sestavljajo t. i. kratkopisne kratice (Logar 2004: 129), in jih vključujejo tako v slovenske (ju3 = *jutri*, pr8 = *pros'm*, 5er = *Peter*, 1x = *enkrat*) kot tudi v angleške (4yeo = *for your eyes only* = 'samo za tvoje oči', j4f = *just for fun* = 'samo za zabavo', 2 much = *too much* = 'preveč') besede:

- *A ti tole razumeš? 2 much!!*
- *Še 1x hvala!!!!!!!!!!*
- *Preber tole, pr8... Ni mi jasn, kje je point ...*

V pregledanih e-poštnih sporočilih je zagotovo najbolj pogosto uporabljena kratica *LP* kot končni pozdrav, po pogostnosti pa si sledijo še citatne *OK* (O. K. angl. 'v redu'), *thx* (*thanks*, angl. 'hvala'), *btw* (*by the way*, angl. 'mimogrede') in :D ('krohota'). Vendar za e-poštna sporočila uporaba krajšav ni tako zelo značilna kot za SMS-je, ki so prostorsko bolj omejeni kot druge oblike e-sporočil. Deloma sodi na področje pravopisa tudi stava ločil, ki je zelo poljubna (zlasti vejica), tudi stičnost je prepuščena občutku. Ločila v neskladenjski rabi so v kombinaciji z besedilom mnogokrat uporabljena za eksplicitno zaznamovanje stopnjevanjih občutij, ki so inherentna vsaki izjavi:

- *Pa dobr ljudje, kam gre ta svet????????!!!! Te res hocjo revolucijo!!!*
- *Halooooooooooooo!!!!???*

²⁶ Netiketa (angl. *netiquette, net etiquette*) je izraz, ki se je uveljavil za zbirko pravil lepega vedenja na internetu, še posebej pri spletnem sporazumevanju. Sinonim zanjo je omrežni bonton. Glavno pravilo netikete pravi: »Bodite konservativni pri tem, kar pošiljate, in liberalni pri tem, kar prejimate.« Vir: <http://www.studentski-servis.com/Kariera/Aktualno/Spletni-bonton>, 12. 5. 2008.

- Na ta moj kratek zapis lahko pozabiš, lahko ti je v osebno informacijo, lahko pa ga tudi uporabiš. *Lp. Matjaž* (Mladina 2006)
- Najbolj mi je ostal v spominu – razen skoraj morbidnosti v opisovanju notranjega razdelka v ustih njegove tete, kar bi lahko šteli kot protipravno razkrinkovanje osebnih podatkov (*btw* – to prava literatura tudi je) – opis neke limone, ki je zdrsnila v izložbi na rob stekla in se tam začudena sprašuje, kaj tukaj počnem, kaj tukaj počnem, kaj tukaj počnem ... (Delo 2007)
- Evropski poslanec Lojze Peterle bo uradno volilno kampanjo začel danes na Štajerskem s prireditvijo Mariborski *Šerboj*, kjer bo med drugim razkril tudi svoj slogan. Tudi drugi elementi kampanje so še skrivnost. (Delo 2007)
- »Lojze Peterle skriva močne adute, ki jih doslej ni razkazoval. Lahko pa povemo, da smo tisto, kar javnost slabo pozna o njem, strnili v znamko *Serletovih 5* – je politik, glasbenik, čebelar, pilot in poliglot,« je opisal Janez Cigler Kralj, predstavnik za stike z javnostjo v Peterletovem štabu. (Delo 2007)

V prihodnje lahko pričakujemo nadaljevanje in stopnjevanje te težnje in v to smer razvoja nas usmerjajo tudi historične izkušnje z jezikovnimi spremembami: v preteklem stoletju je norma knjižnega jezika pod vplivom političnih in družbenih sprememb ter tehnološkega napredka, ki je skrajšal čas od »iznajdbe« besedila do njegove javne objave, postala manj prestižna in odprta tudi za jezikovno rabo nekanoniziranih piscev. Medtem ko so predstavniki Praške lingvistične šole še sredi stoletja za osnovo knjižne norme zahtevali »primerno literarno prakso zadnjih petdesetih let« (Havránek (1947: 14), se je v sodobnem pojmovanju knjižne norme uveljavilo stališče, da je »primerna osnova za knjižno normo v stičišču razmerij med nosilci knjižnega jezika in vsemi piščiči« (Dobrovoljc 2004: 19). Vzpostavlanje prožne ustaljenosti je proces, ki se je v desetletjih manifestiral kot iskanje točke ravnovesja med prestižnostjo ustaljenih jezikovnih zgradb, normiranih s predpisom, in raznolikostjo jezika marginalnih kulturnih okolij. Med slednje v tem trenutku umeščamo tudi jezik, ki se uresničuje v besedilih e-poštnih sporočil. Do katere mere bo novomedijski jezik vplival na knjižnega, bo pokazal čas. Dejstvo je, da ta jezik lahko razumemo – po Bahtinu – kot centrifugalno silo,²⁷ ki vpliva na heterogenost knjižnega jezika, zlasti z vnosom prvin govornega jezika in sredstev, s katerimi se povečuje lakoničnost jezika, kakršno zahtevajo novi mediji. Vendar pa so dosedanje številne raziskave novonastalega oziroma nastajajočega jezika pokazale, da ta ni zmes knjižnih in govornih prvin, temveč, kakor pravi Crystal (1991: 282), nekaj povsem novega: »It is neither 'spoken writing' nor 'written speech'. [...] It is, in short, a fourth medium.«

Že zaradi velikega števila potencialnih in dejanskih tvorcev novomedijskih besedil in dejstva, da je narava vsake človeške izjave odvisna od področja človeške aktivnosti v vsakodnevem življenju, na katerega se dana izjava nanaša, predstavlja mrežna govorica za knjižni jezik velik izziv, ki se bo z naraščanjem števila novomedijskih besedil še stopnjeval. Za normativistiko to pomeni pospešeno dinamiko spremljanja jezikovnih sprememb in novosti ter slogovnih raznolikosti v živem jeziku.

SEZNAM NAVEDENK

- Naomi S. BARON, 2002: Who Sets Email Style? Perscriptivism, Capturing strategies, and Democratizing Communication Acces. *The Information Society*. 18. (Prispevek 26. 4. 2008 dostopen na <http://www.american.edu/tesol/2003%20Paper—Who%20Sets%20Email%20Style.pdf>).
- Vivian COOK, 2004: *The English writing system*. London: Arnold.
- David CRYSTAL, 2001: *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Helena DOBROVOLJC, 2004: *Pravopisje na Slovenskem*. Ljubljana: Založba ZRC.

²⁷ Nasprotne od centrifugalnih sil so centripetalne sile, tj. sile, ki prek državnih institucij in jezikovne politike želijo vplivati na uniformnost jezika (Bahtin o tem v *The Dialogic Imagination: Four Essays*, University of Texas Press, Austin, 1981).

- 2008: Vpliv variantnega predpisa na jezikovno rabo (Šest let po izidu Slovenskega pravopisa 2001). V: Marko JESENŠEK (ur.), *Od Megiserja do elektronske izdaje Pleteršnikovega slovarja*, Maribor: Univerza v Mariboru-Filozofska fakulteta-Oddelek za slovanske jezike in književnosti (Zora, 56).
ISLOVAR = *Slovar informatike*. <http://www.islovar.org/>
- Urška JARNOVIČ, 2007: Diskurzivne značilnosti SMS-ov. *Jezik in slovstvo*, 2 (2007).
- Monika KALIN GOLOB, 2003: *O dopisih*. (Kaj moram vedeti). Ljubljana: GV Založba.
- Simona KRANJC, 2002: Jezik v elektronskih medijih. *Obdobja 20: Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofska fakultete.
- 2004: Jezikovna zvrstnost v sodobnih medijih. *Obdobja 22: Členitev jezikovne resničnosti*, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.
- Nataša LOGAR, 2004: Nove tehnologije in nekateri nesistemiški besedotvorni postopki. *Obdobja 22: Členitev jezikovne resničnosti*, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.
- Mija MICHELIZZA, 2007: Splet stereotipov o spletni slovenščini. V: *Stereotipi v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, Zbornik predavanj, 43. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.
- John NAUGHTON, 1999: *A brief history of the future: the origins of internet*. London: Weidenfeld and Nicolson (Odlomki 26. 4. 2008 dostopni na spletni strani: <http://www.briefhistory.com/>).
- Irena OREL, 2004: Sporazumevanje nekoč in danes – od vzorcev pogovorov do mladostniških SMS-ov. *Obdobja 22: Členitev jezikovne resničnosti*, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.
- SP 2001 = *Slovenski pravopis*. Ljubljana: SAZU-ZRC SAZU-Založba ZRC.
- Janez STREHOVEC, 2006: Novomedijsko besedilo. *Jezik in slovstvo*, 6 (2006).